

УДК 339.9

Гегедюш А.А., Грицак Ю.С.

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ УГОРЩИНИ

Розкрито передумови та сучасний стан зовнішньоекономічного комплексу (ЗЕК) Угорщини. Висвітлено тенденції розвитку та перспективи ЗЕК Угорщини.

Ключові слова: зовнішньоекономічний комплекс, географічна структура торгівлі, товарна структура торгівлі, інвестиції, іноземний туризм.

Раскрыты предпосылки и современное состояние внешнеэкономического комплекса (ВЭК) Венгрии. Раскрыты тенденции развития и перспективы ВЭК Венгрии.

Ключевые слова: внешнеэкономический комплекс, географическая структура торговли, товарная структура торговли, инвестиции, иностранный туризм.

This research reveals the preconditions and current state of external economic complex of Hungary. It also shows a tendency of development and future prospects of external economic complex of Hungary.

Keywords: external economic complex, geographical structure of trade, commodity structure of trade, investments, foreign tourism.

Постановка проблеми. Європейський Союз, складовою якого є Угорщина, переживає етап посткризової трансформації. Крім того, Угорщина як центральноєвропейська країна, за набором внутрішніх проблем є доволі близькою до України. У цьому контексті актуальним є суспільно-географічне дослідження зовнішньоекономічного комплексу

Угорщини, оскільки є стабільний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків – важлива запорука економічного зростання і політичної стабільності країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасний етап та перспективи розвитку зовнішньоекономічного комплексу Угорщини, на жаль, не викликають значного інтересу у вітчизняних представників суспільної географії. Тому для написання статті були використані статистичні джерела Міністерства національного розвитку та економіки Угорської Республіки, Угорське центральне статистичне управління, ООН та ін. За основу аналізу ЗЕК взята класична схема характеристики.

Метою статті є розкриття передумов становлення та аналіз сучасного стану зовнішньоекономічного комплексу Угорщини.

Виклад основного матеріалу. Угорщина пропонує надзвичайно широкий спектр сприятливих можливостей для поглиблення міжнародного співробітництва. Головною перевагою цієї країни є її стратегічне розташування — країна міститься в самому серці Європи, на перехресті європейських транспортних, енергетичних, торговельних та туристичних напрямків.

Нинішні риси економіки почали формуватися у II половині XIX ст., коли Угорщина входила до складу Австро-Угорської імперії і займала у ній панівне положення. Саме тоді спостерігався небачений до цього економічний і культурний підйом, в ході якого Угорщина перетворилася на аграрно-промислову країну із сучасною інфраструктурою і квітучою буржуазною культурою. Угорські вчені стають авторами низки сенсаційних винаходів.

У 1918 р. після поразки у Першій світовій війні і розпаду імперії Габсбургів Угорщина була проголошена республікою. У період між двома світовими війнами політичній еліті при консервативному правителі Хорті вдалося справитися із завданнями, що витікали з військової поразки і надзвичайних втрат території й населення, і консолідувати країну.

Угорщина зазнала суттєвих змін у післявоєнний період. Сучасна угорська економіка формувалася, на відміну від сусідніх країн, в умовах відсутності належної кількості природних ресурсів, наявність яких в середині та другій половині XX століття вважалася вирішальним фактором економічного зростання. Основу природних ресурсів Угорщини становлять лише родюча земля, сприятливий клімат і термальні води. Ці природні переваги реалізуються в сільському господарстві, харчовій промисловості, туризмі. Тому ці галузі в той період стали фундаментом розвитку угорської економіки.

З кінця 60-х років розпочалися перші економічні реформи в умовах соціалістичного табору, які носили характер поступових перетворень. У цей період в Угорщині вдавалося комбінувати центральне державне планування та ринкову економіку – промислові підприємства залишалися під державним контролем, але існувало чимало дрібних приватних підприємств, податки з яких були серйозною статтею доходів державного бюджету. У 1988 р. Угорщина стала першою східноєвропейською країною,

в якій була введена гнучка система податків з доходів фізичних осіб, а у 1990 р. відновила роботу Будапештська фондова біржа, яка зараз є найбільшою у регіоні Центральної Європи. У 1987 р. було проведено реформу банківського сектора і організовано мережу комерційних банків. Угорщина перша з країн регіону прийняла у 1989 р. закон про господарські товариства, який наступного року був доповнений законом про різні господарські асоціації та законом про іноземні інвестиції. Ці законодавчі акти створили основу для зміни відносин власності та залучення іноземного капіталу. Тому зміна політичної системи, яка відбулася навесні 1990 р., не стала причиною економічної трансформації, а тільки створила передумови для розвитку основних економічних складових, які були закладені раніше. Трансформація торкнулася всіх найбільш істотних сфер суспільного життя і спричинила радикальні зміни.

Точкою відліку демократичних і ринкових реформ в Угорщині прийнято вважати початок 1989 р., коли в результаті мирних парламентських виборів влада перейшла в руки демократичних сил. Трансформація суспільно-економічної системи в Угорщині здійснювалася на досить тривалому проміжку часу, весь перехідний період зайняв майже 14 років. Реальні факти підтверджують, що ринкова економіка країни базується на міцних основах (лібералізація цін, приватизація державної власності і глибокі революційні зміни в структурі ВВП, формування економіки відкритого типу).

Головним чинником успішної трансформації економічної системи Угорщини був приплив в країну прямих іноземних інвестицій, оскільки саме цей процес забезпечував підвищення продуктивності праці, технологічну модернізацію виробництва і створення нових експортних можливостей і додаткових робочих місць. Також важливим був позитивний вплив інвестицій на скорочення дефіциту держбюджету. Іноземному капіталу в Угорщині досить було 10 років, щоб зайняти провідну роль у переважній більшості основних галузей економіки. Іноземні інвестиції фактично створили в Угорщині нові промислові сфери, такі, як автомобілебудування (Suzuki, Audi, General Motors), виготовлення деталей для машинобудівної промисловості (Ford, Lear, General electrics, Denso), сучасна електроніка (SANMINA-SCI, Flextronics, Philips, IBM) тощо. Інвестори зробили суттєвий внесок у модернізацію і таких традиційних галузей угорської економіки, як фармацевтика, харчова промисловість, хімічна промисловість.

Важливим показником характеристики промислового виробництва Угорщини, починаючи з 1992 р. по 1999 р., є постійне зростання продуктивності праці. За період з 1998-2008 рр. зростання продуктивності праці у вирішальній мірі визначалося закриттям збиткових підприємств. У більшості галузей не сталося технічної модернізації, і лише останніми роками спостерігаються позитивні зміни в цій сфері, що заклало основу новому періоду зростання продуктивності праці, заснованому на розвитку і модернізації виробництва. Вплив зростання промислового виробництва

виявився в галузях економіки, орієнтованих на експорт. Серед них особливе значення мало зростання виробництва продукції автомобільної промисловості, а також зростання виробництва машин і машинного устаткування. Серед 14 галузей переробної промисловості виробництво знизилося у двох – текстильній і нафтопереробній, виробництво продуктів харчування мало сталий розвиток [4].

В угорському сільському господарстві з початку 1990-х рр. відкрито спостерігалися глибокі ознаки кризи, яка пояснюється загальним спадом економіки в цілому, а також втратою великої кількості ринків у зв'язку з розпадом РЕВ. Експорт сільськогосподарської продукції в розвинені регіони, а саме в країни ЄС, також постраждав і різко зменшився, причиною чого були не стосунки ЄС і Угорщини, а внутрішні проблеми цієї галузі: недостатнє фінансування, запізнiла модернізація галузі і низька конкурентоздатність.

Отже, починаючи з 1989 р., Угорщина проявляє себе як міцна, добре функціонуюча ринкова економіка. Після суворих реформ в 1995-1996 роках, що мали на увазі нововведення в області приватизації, лібералізації і залучення іноземних інвестицій, економіка Угорщини стала помітно поліпшуватися: частка експорту постійно зростає, безробіття зменшується, стабільно скорочується рівень інфляції і збільшується число інвестицій в країну. В результаті цих реформ Угорщина – тепер одна з відкритих економік Європи, що стабільно розвивається.

Приєднання Угорщини у 2004 р. до ЄС помітно активізувало її зовнішні торговельні зв'язки: якщо в 2001-03 рр. середньорічний темп приросту зовнішньоторговельного обороту країни в поточних цінах складався на рівні 7,1%, то в 2004-07 рр. він підвищився в 2 рази – до 14,5%. З осені 2008 р. у зв'язку зі світовою фінансово-економічною кризою в Угорщині простежується тенденція до уповільнення темпів зростання зовнішньоторговельного товарообігу, яка в міру поглиблення кризи набирає силу. В цілому за 2008 р. зовнішньоторговельний товарообіг зріс на 5,6% [1, с. 62].

Таблиця 1. Динаміка формування зовнішньоторговельного обігу Угорщини, в поточних цінах, млрд. євро [1, с. 62]

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Обіг	80,4	93,1	103,1	120,2	138,1	145,8
Експорт	38,1	44,6	50,1	58,9	69,0	72,8
Імпорт	42,3	48,5	53,0	61,3	69,1	73,0
Сальдо	-4,2	-3,9	-2,9	-2,4	-0,1	-0,2

У товарній структурі угорського експорту в 2008 р. звертає на себе увагу відчутне підвищення питомої ваги паливно-енергетичних товарів, сировини і матеріалів, а також продовольчих товарів, обумовлене, перш за все, значним зростанням світових цін на них. Зниження частки продукції переробної промисловості пояснюється кризовою ситуацією, що виникла в таких галузях легкої промисловості Угорщини, як текстильна, швейна і

шкіряно-взуттєва, що не витримують конкуренції з боку масованого напливу дешевих китайських товарів широкого вжитку. Скорочення частки машин і устаткування відбулося, головним чином, внаслідок зниження світових цін на них. Крім того, слід зазначити досить низький попит на ці товари, обумовлений світовою фінансово-економічною кризою: за фізичним обсягом постачання машин і устаткування Угорщини вдалося збільшити всього на 2,7% [1, с. 62-63].

Таблиця 2. Товарна структура експорту Угорщини, у % до загального [1, с. 62].

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Продовольчі товари та сировина	6,6	6,0	6,1	5,5	6,2	6,7
Сировина та матеріали	2,1	2,2	2,1	1,9	1,9	2,4
Паливно-енергетичні товари	1,6	1,9	2,7	2,5	2,9	3,8
Продукти переробної промисловості	28,9	27,5	28,0	27,6	26,7	26,6
Машини, обладнання, транспортні засоби	60,8	62,4	61,0	62,4	62,3	60,5
Всього	100	100	100	100	100	100

У імпорті Угорщини в 2008 р. звертає на себе увагу відчутне збільшення частки енергоносіїв, що пояснюється не тільки істотним зростанням світових цін на них, але і розширенням на 8,3% фізичного об'єму їх імпорту. Те ж саме можна відзначити і по зростанню частки продовольства, а також сировини і матеріалів: тут на зростання світових цін наклалося розширення відповідно на 7,1% і на 10,2% фізичних об'ємів їх ввезення. Скорочення частки машин і устаткування відбулося внаслідок падіння світових цін на них – за фізичним обсягом їх імпорту був збільшений на 2,1%. Фізичні об'єми імпорту продукції переробної промисловості були збільшені всього на 2,8%, що при підвищенні імпортних цін на 1% зумовило відчутне зниження їх частки [1, с. 63].

Таблиця 3. Товарна структура імпорту Угорщини, у % до загального [1, с. 63].

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Продовольчі товари та сировина	3,1	3,7	4,0	4,0	4,2	4,6
Сировина та матеріали	2,0	1,8	1,8	1,7	1,7	1,9
Паливно-енергетичні товари	7,7	7,3	10,2	11,2	9,6	12,8
Продукти переробної промисловості	53,7	34,3	33,5	32,7	32,7	31,6
Машини, обладнання, транспортні засоби	51,5	52,9	50,5	50,4	50,4	49,0
Всього	100	100	100	100	100	100

Географічна структура торгівлі протягом періоду, який аналізується, не зазнала суттєвих змін. Головними зовнішньоекономічними партнерами Угорщини залишаються Німеччина, Австрія, Франція, Італія та Велика Британія, США, Японія та ін. (див. рис. 1).

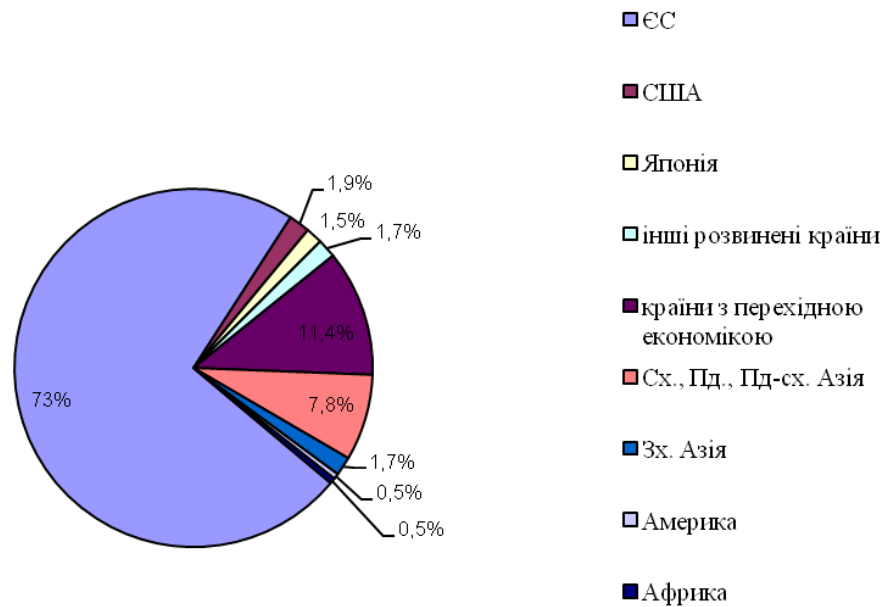

Рис. 1 Географічна структура зовнішньоторговельного обороту Угорщини (2008 р.) [3, с. 56, 68].

Отже, економіка Угорщини в значній мірі залежить від зовнішньої торгівлі. Відсутність запасів природних ресурсів, порівняно невеликий внутрішній ринок і вигідне розташування країни в центрі Європи стимулювали розвиток зовнішньоторговельних зв'язків Угорщини.

Угорщина відрізняється від ряду сусідніх країн відносно високим рівнем розвитку сфери послуг, які вона реалізує на світовому ринку. Спектр видів послуг дуже різноманітний. Але для Угорщини найважливіше значення має міжнародний туризм.

У 2008 р. Угорщину відвідали 39,6 млн. іноземних гостей. Кількість угорських туристів, що виїжджали в 2008 р. за межі Угорщини (17,4 млн. чол.), залишилося практично на рівні 2007 р. Ними в сукупності було витрачено 2,9 млрд. дол. Іноземні туристи витратили в Угорщині в 2008 р. на 17% більше, ніж в попередньому році (6,3 млрд. дол.), з яких 67% (4,3 млрд. дол.) склали витрати багатоденних туристів, що відвідали Угорщину з туристичною метою (на 14% більше, ніж в 2007 р.) і 33% (2 млрд. дол.) – одноденних туристів. Баланс обороту туристичної мережі обслуговування в 2008 р. склав 2,1 млрд. дол., що на 3% вище за показники попереднього року. Наслідки глобальної фінансової кризи не могли не відбитися на туристичній галузі. Не дивлячись на відставання Угорщини від сусідніх країн по рівню готельних місць на 1 тис. населення, – рівень використання готелів в 50% є недостатнім. Одночасно йде будівництво нових готелів, що призведе до погіршення показника реалізації номерів в умовах кризи. Не викликають оптимізму у фахівців туристичної галузі і плани уряду Угорщини підвищити існуючий 20%-ий ПДВ. Для формування привабливості країни потрібна постійна реклама на телеекранах і в ЗМІ, що вимагає великих засобів, солідну частку яких і до цього відбирали податки, з підвищенням яких галузі буде завдано серйозного удару.

Щодо інвестицій, то за останні 3 роки темпи інвестиційної діяльності в Угорщині частіше показували тенденцію до зниження. Після 10% зростання в I кв. 2006 р. інвестиційна активність почала падати і за підсумками року зниження склало 2%. У 2007 р., завдяки позитивним результатам інвестиційної діяльності в першому і IV кв., приріст інвестицій склав 0,3%.

У 2008 р. сукупний об'єм інвестицій в економіку Угорщини склав 4791 млрд. форинтів (27,9 млрд. дол.), що на 3% нижче за показників попереднього року. Щокварталу простежувалася тенденція зниження або стагнації динаміки капіталовкладень в економіку, а в IV кв. 2008 р. у всіх галузях угорської економіки, за винятком сільського господарства і гірничодобувної галузі, почалося згортання інвестиційної діяльності.

Таблиця 4. Структура інвестицій в основний капітал по основних секторах економіки, у %

Основні сектори економіки	Темпи приросту			Розподіл інвестицій		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Інвестиції – всього	-2,0	+0,3	-3,0	100,0	100,0	100,0
Оброблювальна промисловість	-5,1	+23,9	-3,6	21,3	24,7	22,1
Торгівля	-0,8	-3,9	+7,3	8,3	7,7	8,5
Транспорт, складське господарство, пошта і зв'язок	+5,6	-2,0	-6,0	19,4	18,4	18,1
Операції з нерухомістю	-4,1	-0,5	-1,5	25,3	25,3	26,1
Держуправління, оборона	+10,3	-31,2	-28,1	4,1	4,1	3,7
Освіта і наука	+1,2	-13,5	-13,8	2,0	1,7	1,6
Охорона здоров'я	+6,0	-12,3	-2,1	1,7	1,4	1,4
Інші комунальні послуги	-1,3	-10,6	-15,7	4,6	4,1	3,7

Що стосується вивезення капіталу, то Угорщина в цьому процесі займає провідне місце у Європі: розміри угорських інвестицій на сьогодні перевищують 6 млрд. доларів США, які в основному сконцентровані у східному та південно-східному європейському регіоні.

Висновки. Угорщина відноситься до країн світу, що стабільно розвиваються. Незначна частка зовнішнього боргу у ВВП країни та прогресуюча економіка ведуть до збільшення притоку інвестицій. Напрямки зовнішньополітичної орієнтації Угорщини спрямовані на забезпечення миру, безпеки та добробуту нації; успішність євроінтеграційного процесу; розвиток добросусідських відносин та випередження глобальних загроз.

1. Деловая Венгрия, том XIII - М., «ПОЛПРЕД Справочники», 280 с.
2. Економічна і соціальна географія світу: Навч. посібник / під ред. С.П. Кузика – Вид. 2-ге, зі змінами. – Львів: Світ, 2005. – 672 с.
3. UNCTAD Handbook of statistics 2009. – New York and Geneva, 492 с.
4. http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=38,119919&_dad=portal&_schema=PORTAL (Угорське центральне статистичне управління).
5. <http://www.nfgm.gov.hu/> (Міністерство національного розвитку та економіки Угорської Республіки).